

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Кафедра соціально-гуманітарних дисциплін, факультет № 6

РОБОЧА ПРОГРАМА

з навчальної дисципліни «Філософія науки»
обов'язкових компонент
освітньо-наукової програми третього (доктор філософії) рівня вищої освіти

081 «Право»

(для денної та заочної форми навчання)

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
30.08.2023 Протокол № 7
(дата, місяць, рік)

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
25.08.2023 Протокол № 7
(дата, місяць, рік)

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
29.08.2023 Протокол № 7
(дата, місяць, рік)

Розглянуто на засіданні кафедри соціально-гуманітарних дисциплін (протокол від 25.08.2023 р. № 9)

Розробник:

Професор, доктор філософських наук, професор Тягло Олександр Володимирович

Рецензент:

Декан філософського факультету ХНУ ім. В. Н. Каразіна, доктор філософських наук, професор Карпенко Іван Васильович

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 3 Загальна кількість годин – 90 Кількість тем – 9	08 «Право»; <small>(шифр галузі) (назва галузі знань)</small> 081 «Право»; <small>(код спеціальності) (назва спеціальності)</small> Доктор філософії	Навчальний курс 1 Семестр 1 Види контролю: екзамен
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання		заочна форма навчання
Лекції – 22; <small>(години)</small> Семінарські заняття – 24; <small>(години)</small> Самостійна робота – 44; <small>(години)</small> Індивідуальні завдання: Реферати (тощо) – 1, 1 <small>(кількість; № семестру)</small>		Лекції – 8; <small>(години)</small> Семінарські заняття – 10; <small>(години)</small> Самостійна робота – 72; <small>(години)</small> Індивідуальні завдання: Реферати – 1, 1 <small>(кількість; № семестру)</small>

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Робоча програма навчальної дисципліни «Філософія науки» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії спеціальності 081 «Право».

Основна мета дисципліни «Філософія науки» полягає у тому, щоб сформувати у здобувача вищої освіти третього рівня сучасні філософсько-світоглядні й методологічні підстави самостійної чи колективної наукової і науково-педагогічної діяльності, що підвищуватимуть його професійні КРІ (ключові показники ефективності), громадянську компетентність.

Відповідно до вказаної мети, завдання дисципліни полягають у тому, щоб озброїти вітчизняного здобувача вищої освіти третього рівня у галузі права належним корпусом філософських знань щодо історії, сучасного стану і перспектив розвитку науки, її позитивного потенціалу і небезпек, а також з огляду на Конституцію України й загальнолюдські цінності сприяти укріпленню у нього світоглядних та методологічних підстав наукових досліджень, науково-педагогічної діяльності чи громадянської активності за умов сучасного інформаційного суспільства з зародками суспільств знань.

Вивчення даної дисципліни базується на знаннях і вміннях, одержаних під

час попереднього вивчення філософії, логіки, історії права та ін.

Знати: фундаментальні відомості з історії розвитку та філософського осмислення науки, з її сучасних проблем і перспектив, зокрема у полі права; сучасні моделі науки та наукового дослідження; систему основних методів наукового пізнання (універсальних, загальнонаукових, конкретно-наукових); відомості щодо ролі комунікації як між самими науковцями, так і між ними та «споживачами науки», громадськістю; основні відомості щодо організації досліджень;

Вміти: правильно добирати і ефективно застосовувати систему сучасних методів наукового дослідження у полі права, у інших актуальних полях соціального простору; доцільно застосовувати і використовувати внутрішньо-наукову та зовнішню комунікацію; належним чином організовувати індивідуальне чи колективне наукове дослідження.

Форма підсумкового контролю екзамен

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

Очікувані планові результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен мати інтегральну компетентність, загальні компетентності, спеціальні компетентності та вправно демонструвати результати навчання відповідно до нижче наведеної таблиці.

Заплановані результати навчання

Найменування навчальних дисциплін, практик	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач	Програмні результати навчання
Філософія науки	<p>I. Здатність застосовувати концептуальні та методологічні знання для вирішення значущих проблем у галузі держави і права, що передбачає застосування правових інститутів, норм, наукових положень, доктрин, принципів, а також організацію і проведення досліджень із подальшим впровадженням інновацій в практично-перетворювальну діяльність.</p> <p>ЗК1. Здатність до критичного осмислення суспільних та галузевих процесів і явищ.</p> <p>ЗК2. Здатність сформулювати теоретичну або прикладну проблему, яка потребує розв'язання.</p>	<p>ПРН1. Застосовувати системний підхід під час оцінювання суспільних процесів і явищ; визначати основи функціонування відповідних процесів і явищ через правову парадигму.</p> <p>ПРН2. Володіти сучасними методами наукового дослідження; вміти застосовувати їх в процесі вирішення правової проблематики, в тому числі шляхом генерації нових ідей.</p> <p>ПРН7. Вміти використовувати міжнародний досвід при вирішенні наукової проблематики; визначати вплив міжнародних правових</p>

	<p>ЗК3. Здатність бачити поліваріативність підходів до розв'язання сформульованої проблеми, а також сформувати алгоритм її вирішення.</p> <p>ЗК4. Здатність застосовувати знання під час наукового пошуку і у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК5. Здатність започаткування, планування, реалізація та коригування самостійних досліджень на відповідному кваліфікаційному рівні.</p> <p>ЗК6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, в тому числі іноземних.</p> <p>ЗК9. Здатність генерувати нові ідеї (креативність), синтезувати комплексні ідеї.</p> <p>ЗК10. Здатність приймати обґрунтовані рішення.</p> <p>ЗК13. Здатність розробляти наукові проекти та управляти їх реалізацією.</p> <p>ЗК15. Здатність оцінювати результати наукових досліджень інших науковців за об'єктивними критеріями.</p> <p>ФК1. Формування концептуального знання щодо сутності верховенства права як однієї з основоположних цінностей демократичної держави. Уміння застосовувати принципи верховенства права, в тому числі, у ситуаціях законодавчої невизначеності.</p> <p>ФК8. Формування умінь застосовувати традиційні та новітні методи й інструменти наукового пошуку.</p> <p>ФК10. Формування уміння ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення правових норм, а також знання практики їх застосування.</p> <p>ФК11. Формування уміння критично оцінювати результати наукових пошуків, інноваційний</p>	<p>стандартів під час їх порівняння із вітчизняними.</p> <p>ПРН8. Здійснювати взаємодію із суб'єктами, які не належать до наукової спільноти, задля визначення проблем, що турбують суспільство, а також поширення правових знань і наукових даних.</p> <p>ПРН14. Вміти вільно спілкуватись з питань, що стосуються сфери наукових та експертних знань, з колегами, науковою спільнотою, суспільством у цілому, критично осмислювати та оцінювати окремі наукові дослідження із відповідної правової проблематики.</p> <p>ПРН15. Демонструвати авторитетність, інноваційність, академічну та професійну доброчесність під час створення та інтерпретації нових знань через наукове дослідження, яке відповідає стандартам національного та міжнародного рівнів.</p>
--	--	---

	<p>характер одержаних результатів і на цій основі підвищувати рівень своєї професійної діяльності, включаючи безперервний саморозвиток та самовдосконалення.</p> <p>ФК13. Формування умінь і навичок доносити до фахівців і нефахівців у сфері права інформацію про ідеї, проблеми, ухвалені рішення, досвід та аргументації; відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності.</p>	
--	--	--

3. Програма навчальної дисципліни

ТЕМА 1. Предмет і значення академічної дисципліни «Філософія науки»

Деякі особливості світу кінця XX – початку XXI століття і науки у ньому.

Багатовимірність науки: знання, діяльність, соціальний інститут і т. ін.

Наука і філософія: схожість та відмінність (Микола Бердяєв, Володимир Вернадський). Актуалізація філософських запитань і ресурсів під час наукових революцій, у розв’язанні нетривіальних проблем.

Обґрунтування історичного підходу у визначенні предмету філософії науки та викладанні академічної дисципліни «Філософія науки». Значення цієї дисципліни у всебічній підготовці й плідній діяльності сучасного науковця, фахівця у галузі права.

ТЕМА 2. Філософсько-наукова думка Античності

Усвідомлення двох основних шляхів пізнання – чуттєвого і умоглядного, або раціонального (Парменід і його школа).

Спосіб виникнення і сутність античного атомізму (Демокрит). Ідея первинних і вторинних якостей речей та її значення для дослідження (наукового) пізнання.

Особливість наукового пізнання, його предмет і методи за Аристотелем. Давня класифікація наук за Аристотелем, місце у ній філософії. Істина як базова цінність наукового пізнання, шляхи її винайдення.

Вчення Стагирита про чотири причини сущого.

Античний скептицизм (Піррон).

Типова для Античності організація наукової діяльності: філософські школи.

ТЕМА 3. Середньовіччя: філософсько-наукова думка на службі у богослов’я

Занепад Античності й загальна характеристика Середньовіччя.

Християнська думка щодо філософсько-наукової спадщини Античності: від категоричного заперечення (Тертулліан) до обмеженого сприйняття (Августин). Специфіка августинівської концепції креаціонізму.

Суперечність віри і розуму (П'єр Абеляр). Спроба узгодження віри і розуму через концепцію двоїстої істини.

Значення для розвитку наукового пізнання розділення понять первинної і вторинних причин за Фомою Аквінським. Специфіка концепції креаціонізму Аквіната.

Особливість філософсько-наукової думки Візантії (Михайло Пселл).

Зародження університетів як нова форма організації освіти й науки.

ТЕМА 4. Доба Відродження: оригінальна «реінкарнація» філософсько-наукової думки

Загальна характеристика Ренесансу.

Геліоцентрична модель світу Миколая Коперника, її світоглядне значення.

Світоглядні та методологічні новації природничих студій Галілео Галілея. Поняття про емпіричний і теоретичний рівні наукового пізнання. Математизація природознавства.

Зародження науки про політику (Нікколо Макіавеллі).

Ренесансний скептицизм (Мішель Монтень).

ТЕМА 5. XVII століття: «Велике відновлення наук»

Витоки і смисл «Великого відновлення наук» за Френсісом Беконом. «Новий органон»: поняття про науковий експеримент й «істинну індукцію».

Поняття про аксіоматико-дедуктивний метод Рене Декарта.

Гіпотетико-дедуктивний метод пізнання (Ісаак Ньютон), його модифікація у полі права.

Субстанційна концепція простору і часу (І. Ньютон). Реляційна концепція простору і часу (Г. Ляйбніц). Смисл і методологічне значення гасла Ляйбніца «Давайте порахуємо!».

Філософсько-наукова думка Нового часу про державу і право (Томас Гоббс, Джон Локк).

Академії наук: становлення науки як самостійного соціального інституту.

ТЕМА 6. XVIII століття: усталення модерної науки

Перша промислова революція і нова наука.

Експансія ньютонівської науки. Космогонічна гіпотеза Імануїла Канта. Поняття лапласівського детермінізму. Ідеї системності й еволюції Всесвіту.

«Енциклопедія, або тлумачний словник, наук, мистецтв і ремесл»: маніфест доби Просвітництва.

Філософські засади перетворення права за Чезаре Беккарія.

«Коперніканська революція в філософії», вчинена Імануїлом Кантом, її епістемологічна сутність.

Інтелектуальна спадщина Григорія Сковороди.

ТЕМА 7. XIX століття: філософію перетворюють на служницю науки?

«Енциклопедія філософських наук» Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля: спроба побудови довершеної філософсько-наукової системи, її сучасна оцінка. Поняття про діалектичний метод Гегеля.

Витоки і спадщини «першого позитивізму» (Огюст Конт), її критичний аналіз.

Філософія (індуктивної) науки Вільяма Уевелла: мета, сутність і спосіб розбудови.

Розробка теорії електромагнетизму, її світоглядне і методологічне значення.

Револуція в науці кінця XIX століття. Сутність «другого позитивізму» (Ернст Мах), його критичний аналіз.

Конвенціоналізм. Розуміння природи наукових законів за Анрі Пуанкаре.

«Третій позитивізм» і його критика (К. Поппер та ін.).

Реалістичний підхід у розумінні природи права проти правової догматики. Концепція «живого права» Ойгена Ерліха.

ТЕМА 8. Розвиток філософії науки у XX - XXI столітті

Створення спеціальної теорії відносності Альбертом Ейнштейном. Формування сучасного поняття простору-часу.

Створення квантової теорії (Нільс Бор та ін.). Принцип відповідності. Принцип відносності до засобів спостереження. Принцип доповняльності.

«Третій позитивізм» (Людвіг Вітгенштейн та ін.), його критика (Карл Поппер).

Постпозитивістська позиція Поппера. Модель розвитку науки «через припущення і спростування». Концепція фалібілізму.

Модель зростання науки за Томасом Куном.

Модель «нового виробництва знань» Майкла Гиббонса та ін.

ТЕМА 9. Зліт і падіння науки марксизму

Джерела і складові науки марксизму. Матеріалістичне розуміння історії та одержані на його підставі прогнози суспільного поступу, їх сучасна оцінка.

Сутнісна критика марксизму (Микола Бердяєв, Карл Поппер та ін.).

Обґрунтування нежиттєздатності соціалістичної економіки за Ф. А. фон Хайеком, критика ним «згубної самовпевненості соціалізму» та її ґносеологічна сутність.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на	
--------------------------------	--------------------------------	--

	вивчення навчальної дисципліни						
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1. Предмет і значення академічної дисципліни «Філософія науки».		2	2	-	-	4	екзамен
Тема № 2. Філософсько-наукова думка Античності.		2	2	-	-	4	
Тема № 3. Середньовіччя: філософсько-наукова думка на службі у богослов'я.		2	2	-	-	4	
Тема № 4. Доба Відродження: оригінальна «реінкарнація» філософсько-наукової думки.		2	2	-	-	4	
Тема № 5. XVII століття: «Велике відновлення наук».		4	4	-	-	6	
Тема № 6. XVIII століття: усталення модерної науки		3	2			4	
Тема № 7. XIX століття: філософію перетворюють на служницю науки?		2	2			4	
Тема № 8. Розвиток філософії науки у XX - XXI столітті.		2	4			8	
Тема № 9. Зліт і падіння науки марксизму.		3	4			6	
Всього за семестр № 1:	90	22	24	-	-	44	

4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1. Предмет і значення академічної дисципліни «Філософія науки».	2	-	-	-	4	екзамен	
Тема № 2. Філософсько-наукова думка Античності.	2	1	-	-	6		
Тема № 3. Середньовіччя: філософсько-наукова думка на службі у богослов'я.	-	1	-	-	8		
Тема № 4. Доба Відродження: оригінальна «реінкарнація» філософсько-наукової думки.	-	1	-	-	8		

Тема № 5. XVII століття: «Велике відновлення наук».		2	2	-	-	8	
Тема № 6. XVIII століття: усталення модерної науки.		-	1			10	
Тема № 7. XIX століття: філософію перетворюють на служницю науки?		-	1			10	
Тема № 8. Розвиток філософії науки у XX - XXI столітті.		1	1			10	
Тема № 8. Зліт і падіння науки марксизму.		1	2			8	
Всього за семестр № 1:	90	8	10	-	-	72	

4.1. 3. Тематика та зміст семінарських занять

№	Тема	Мета, питання	Література
1	<p>Тема № 1. Предмет і значення академічної дисципліни «Філософія науки».</p> <p>Семінарське заняття: Вихідне уявлення про предмет і значення академічної дисципліни «Філософія науки».</p> <p>Час проведення: 2/0 години.</p>	<p>Навчальна мета заняття: сформувати вихідне уявлення про предмет і значення дисципліни «Філософія науки» для сучасного фахівця у галузі юридичної психології.</p> <p>Навчальні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> Особливості сучасного світу і ролі науки у ньому. Наука і філософія: схожість та відмінність (Микола Бердяєв, Володимир Вернадський). Обґрунтування історичного підходу у визначенні предмету філософії науки та викладанні академічної дисципліни «Філософія науки». Значення філософії науки у всебічній підготовці й плідній діяльності сучасного науковця чи викладача, фахівця у галузі юридичної психології. <p>Методи: опитування з планових питань з наголосом на першоджерелах; реферати й їх обговорення у групі.</p>	<p>Основна</p> <ol style="list-style-type: none"> Bernal J.D. Science in History. Vol. 1. The Emergence of Science. London: Faber & Faber, 2012. 389 p. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. Geneva: World Economic Forum, 2016. 199 p. Whewell W. The Philosophy of the Inductive Sciences, Founded upon their History. In two volumes / William Whewell. London: John W. Parker. Cambridge: J. and J.J. Deighton, M.DCCC.XL. Vol. 1. 659 p. <p>Додаткова</p> <ol style="list-style-type: none"> Бандурка О.М., Бурдін М.Ю., Головка О.М. та ін. Історія держави та права України. Підручник. Харків: Майдан, 2018. 436 с. Ратніков В. С. Основи філософії науки і філософії техніки: навчальний посібник. Вінниця: ВНТУ, 2012. 291 с. Семенюк Е., Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки. 2-е вид. Львів: ЛНУ ім. Івана Фіранка, 2012. 306 с.
	<p>Тема № 2. Філософсько-наукова думка Античності.</p> <p>Семінарське заняття: Особливості філософсько-наукової</p>		<p>Основна</p> <ol style="list-style-type: none"> Арістотель. Нікомахова етика Пер. В. Ставнюка. К.: Аквілон-Плюс, 2002. 480 с. Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О.

	думки Античності. Час проведення: 2/1 години.		<p>Кислюка. К.: Основи, 2000. 239 с.</p> <p>3.Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. К.: Основи, 2000. 355 с. URL: http://izbornyk.org.ua/plato/plat.htm</p> <p>4. Bernal J.D. Science in History. Vol. 1. The Emergence of Science. London: Faber & Faber, 2012. 389 p.</p> <p>Додаткова</p> <p>1. Бандурка О.М., Головка О.М., Логвиненко І.А. та ін. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. Харків: ХНУВС, 2021. 596 с.</p> <p>2. Ратніков В.С. Основи філософії науки і філософії техніки : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2012. 291 с.</p> <p>3.Філософія: Навчальний посібник / за заг. ред. О.В. Тягла. Харків: ХНУВС, 2009. 384 с.</p> <p>4. The Cambridge Dictionary of Philosophy / Robert Audi (gen. ed.). Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 882 p.</p>
3.	<p>Тема № 3. Середньовіччя : філософсько-наукова думка на службі у богослов'я.</p> <p>Семінарське заняття: Особливості філософсько-наукової думка Середньовіччя.</p> <p>Час проведення: 2/1 години.</p>	<p>Навчальна мета заняття: поглибити й поповнити знання філософсько-наукової спадщини Середньовіччя, критично оцінити його здобутки і обмеження, сучасне значення.</p> <p>Навчальні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Християнська думка щодо філософсько-наукової спадщини Античності: від категоричного заперечення (Тертуліан) до обмеженого сприйняття (Августин). 2. Специфіка августинівської концепції креаціонізму. 3. Значення для розвитку наукового пізнання розділення понять первинної і вторинних причин за Фомаю Аквінським. 4. Компаративний аналіз концепцій креаціонізму Августина і Аквіната. 	<p>Основна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Thomas Aquinas. The City of God / Translated with an Introduction by Marcus Dods. Overland Park, KS: Digireads.com Publishing, 2017. 718 p. 2. Bernal J.D. Science in History. Vol. 1. The Emergence of Science. London: Faber & Faber, 2012. 389 p. <p>Додаткова</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Філософія: Навчальний посібник / за заг. ред. О.В. Тягла. Харків: ХНУВС, 2009. 384 с. 2. The Cambridge Dictionary of Philosophy / Robert Audi (gen. ed.). Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 882 p.

		Методи: опитування з планових питань з наголосом на першоджерелах; реферати й їх обговорення у групі.	
4.	<p>Тема №4. Доба Відродження: оригінальна «реінкарнація» філософсько-наукової думки.</p> <p>Семінарське заняття: Особливості філософсько-наукової думки доби Відродження.</p> <p>Час проведення: 2/1 години.</p>	<p>Навчальна мета заняття: поглибити й поповнити знання філософсько-наукової спадщини Ренесансу, критично оцінити його здобутки і обмеження, сучасне значення.</p> <p>Навчальні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Геліоцентрична модель світу Миколая Коперника, її світоглядне значення. 2. Світоглядні та методологічні новації природничих студій Галілео Галілея. 3. Поняття про емпіричний і теоретичний рівні наукового пізнання. Математизація природознавства. 4. Зародження науки про політику (Нікколо Макіавеллі).. <p>Методи: опитування з планових питань з наголосом на першоджерелах; реферати й їх обговорення у групі; поточне тестування.</p>	<p>Основна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Мак'явеллі Н. Державець // Мак'явеллі, Н. Флорентійські хроніки. Державець. К.: Основи, 2001. С. 393-463. 2. Bernal J.D. Science in History. Vol. 1. The Emergence of Science. London: Faber & Faber, 2012. 389 p. <p>Додаткова</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бандурка О.М., Головка О.М., Логвиненко І.А. та ін. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. Харків: ХНУВС, 2021. 596 с. 2. Філософія : Навчальний посібник / за заг. ред. О.В. Тягла. Харків: ХНУВС, 2009. 384 с. 3. The Cambridge Dictionary of Philosophy / Robert Audi (gen. ed.). Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 882 p.
5.	<p>Тема № 5. XVII століття: «Велике відновлення наук».</p> <p>Семінарське заняття: Мета і засади «Великого відновлення наук».</p> <p>Час проведення: 4/2 години.</p>	<p>Навчальна мета заняття: поглибити й поповнити знання філософсько-наукової спадщини Нового часу, критично оцінити його здобутки і обмеження, сучасне значення.</p> <p>Навчальні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Витоки і смисл «Великого відновлення наук» за Френсісом Беконем. 2. «Новий органон»: поняття про науковий експеримент й «істинну індукцію». 3. Поняття про аксіоматико-дедуктивний метод Рене Декарта. 4. Гіпотетико-дедуктивний метод пізнання (Ісаак Ньютон), його загальнонаукове значення. 5. Компаративний аналіз 	<p>Основна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Гоббс Т. Левіафан. Київ: Дух і Літера, 2000. 600 с. 2. Bernal J.D. Science in History. Vol.2. The Scientific and Industrial Revolution. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1971. 717 p. <p>Додаткова</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бандурка О.М., Головка О.М., Логвиненко І.А. та ін. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. Харків: ХНУВС, 2021. 596 с. 2. Філософія : Навчальний посібник / за заг. ред. О.В. Тягла. Харків: ХНУВС, 2009. 384 с. 3. The Cambridge Dictionary of Philosophy / Robert Audi (gen. ed.). Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 882 p.

		<p>субстанційної й реляційна концепцій простору і часу. 6. Смысл і методологічне значення гасла Ляйбніца «Давайте порахуємо!».</p> <p>Методи: опитування з планових питань з наголосом на першоджерелах; реферати й їх обговорення у групі; поточне тестування.</p>	
6.	<p>Тема № 6. XVIII століття: усталення модерної науки.</p> <p>Семінарське заняття: Усталення модерної науки.</p> <p>Час проведення: 2/1 години.</p>	<p>Навчальна мета заняття: поглибити й поповнити знання філософсько-наукової спадщини XVIII століття, критично оцінити його здобутки і обмеження, сучасне значення.</p> <p>Навчальні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Космогонічна гіпотеза Імануїла Канта. Ідеї системності й еволюції Всесвіту. 2. Поняття лапласівського детермінізму, його сучасна оцінка. 3. «Коперніканська революція в філософії», вчинена Імануїлом Кантом, її епістемологічна сутність. 4. Філософська спадщина Григорія Сковороди. <p>Методи: опитування з планових питань з наголосом на першоджерелах; реферати й їх обговорення у групі.</p>	<p>Основна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сковорода Г. Симфонія, наречення книга Асхань, о познанні самого себе // Григорій Сковорода. Повна академічна збірка творів. Харків та ін.: Майдан; Видавництво Канадського інституту Українських студій, 2011. С. 292-387. 2. Bernal J.D. Science in History. Vol.2. The Scientific and Industrial Revolution. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1971. 717 p. <p>Додаткова</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бандурка О.М., Головка О.М., Логвиненко І.А. та ін. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. Харків: ХНУВС, 2021. 596 с. 2. Бандурка О.М., Бурдін М.Ю., Головка О.М. та ін. Історія держави та права України. Підручник. Харків: Майдан, 2018. 436 с. 3. Філософія : Навчальний посібник / за заг. ред. О.В. Тягла. Харків: ХНУВС, 2009. 384 с. 4. The Cambridge Dictionary of Philosophy / Robert Audi (gen. ed.). Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 882 p.
7.	<p>Тема № 7. XIX століття: філософію перетворюють на служницю науки?</p> <p>Семінарське заняття: Чи можна перетворити філософію на служницю науки?</p> <p>Час проведення: 2/1 години.</p>	<p>Навчальна мета заняття: поглибити й поповнити знання філософсько-наукової спадщини XIX століття, критично оцінити його здобутки і обмеження, сучасне значення.</p> <p>Навчальні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Витоки і спадщини «першого позитивізму» 	<p>Основна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Bernal J.D. Science in History. Vol.2. The Scientific and Industrial Revolution. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1971. 717 p. 2. Poincare H. Science and Hypothesis. New York : Dover Publications, Inc., 1962. 244 p. 3. Whewell W. The Philosophy of the Inductive Sciences, Founded

		<p>(Огюст Конт), його критичний аналіз.</p> <p>2. Революція в науці кінця XIX століття. Сутність «другого позитивізму» (Ернст Мах), його критичний аналіз.</p> <p>3. Конвенціоналізм.</p> <p>Розуміння природи наукових законів за Анрі Пуанкаре.</p> <p>Методи: опитування з планових питань з наголосом на першоджерелах; реферати й їх обговорення у групі; поточне тестування.</p>	<p>upon their History. In two volumes / William Whewell. London : John W. Parker. Cambridge: J. and J.J. Deighton, M.DCCC.XL. Vol. 1. 659 p.</p> <p>Додаткова</p> <p>1. Ратніков В.С. Основи філософії науки і філософії техніки : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2012. 291 с.</p> <p>2. Філософія: Навчальний посібник / за заг. ред. О.В. Тягла. Харків: ХНУВС, 2009. 384 с.</p> <p>3. The Cambridge Dictionary of Philosophy / Robert Audi (gen. ed.). Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 882 p.</p>
8.	<p>Тема № 8. Розвиток філософії науки у XX - XXI столітті.</p> <p>Семінарське заняття: Деякі особливості розвитку філософії науки у XX - XXI столітті.</p> <p>Час проведення: 4/1 години.</p>	<p>Навчальна мета заняття: поглибити й поповнити знання філософсько-наукової спадщини XX – початку XXI століття, критично оцінити його здобутки і обмеження, сучасне значення.</p> <p>Навчальні питання:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Створення спеціальної теорії відносності Альбертом Ейнштейном. Формування сучасного поняття простору-часу. 2. Створення квантової теорії (Нільс Бор та ін.). Принцип відповідності. Принцип відносності до засобів спостереження. Принцип доповняльності. 3. «Третій позитивізм» (Людвіг Вітгенштейн та ін.), його критика (Карл Поппер). 4. Постпозитивістська позиція Поппера. Модель розвитку науки «через припущення і спростування». Концепція фалібілізму. 5. Модель зростання науки за Томасом Куном. 6. Модель «нового виробництва знань» Майкла Гіббонса та ін. <p>Методи: опитування з планових питань з наголосом на першоджерелах; реферати й їх обговорення у групі.</p>	<p>Основна</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Тягло О. Досвід засвоєння критичного мислення в українській вищій школі // Філософія освіти. Philosophy of Education. 2017. № 2(21). С. 240-257. 2. Bernal J.D. Science in History. Vol.3. The Natural Sciences in Our Time. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1971. 352 p. 3. Kuhn T. The Structure of Scientific Revolution. 2-nd ed. Chicago : The University of Chicago Press, 1970. 210 p. 4. Nowotny H., Scott P., Gibbons M. «Mode 2» Revisited: The New Production of Knowledge // Minerva. 2003. Vol. 41. P. 179-194. 5. Popper K.R. The Logic of Scientific Discovery. London and New York : Routledge, 1995. 480 p. 6. Wittgenstein L. Tractatus Logico-Philosophicus. London and New York : Routledge, 2001. 142 p. <p>Додаткова</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бандурка О.М., Бурдін М.Ю., Головка О.М. та ін. Історія держави та права України. Підручник. Харків: Майдан, 2018. 436 с. 2. Ратніков В.С. Основи філософії науки і філософії

			техніки : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2012. 291 с. 3. Філософія : Навчальний посібник / за заг. ред. О.В. Тягла. Харків: ХНУВС, 2009. 384 с. 4. The Cambridge Dictionary of Philosophy / Robert Audi (gen. ed.). Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 882 p.
9.	<p>Тема № 9. Зліт і падіння марксизму.</p> <p>Семінарське заняття: Зліт і падіння марксизму: критичний науково-філософський аналіз.</p> <p>Час проведення: 4/2 години.</p>	<p>Навчальна мета заняття: довершити науково-філософське розуміння джерел і сутності марксизму, його утілення у світовому «соціалістичному таборі» й принципових підстав фінального краху, обґрунтувати історичну безперспективність комунізму.</p> <p>Навчальні питання: 1. Джерела і складові науки марксизму. 2. Матеріалістичне розуміння історії та одержані на його підставі прогнози суспільного поступу, їх сучасна оцінка. 3. Сутнісна критика марксизму (Микола Бердяєв, Карл Поппер та ін.). 4. Обґрунтування нежиттєздатності соціалістичної економіки за Ф. А. фон Хайском, критика ним «згубної самовпевненості соціалізму» та її гносеологічна сутність.</p> <p>Методи: опитування з планових питань з наголосом на першоджерелах; реферати й їх обговорення у групі; поточне тестування.</p>	<p>Основна 1. Bernal J.D. Science in History. Vol.4. The Social Sciences: Conclusion. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1971. 356 p. 2. Hayek F. A. The Fatal Conceit: The Errors of Socialism. Chicago: University of Chicago Press. 194 p. 3. Popper K.R. Open Society and its Enemies. Vol. 1. London and New York : Routledge, 1999. 361 p.</p> <p>Додаткова 1. Бандурка О.М., Головка О.М., Логвиненко І.А. та ін. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. Харків: ХНУВС, 2021. 596 с. 2. Бандурка О.М., Бурдін М.Ю., Головка О.М. та ін. Історія держави та права України. Підручник. Харків: Майдан, 2018. 436 с. 3. Філософія : Навчальний посібник / за заг. ред. О.В. Тягла. Харків: ХНУВС, 2009. 384 с. 4. The Cambridge Dictionary of Philosophy / Robert Audi (gen. ed.). Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 882 p.</p>

4.1.4. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни	Література
Тема № 1. Предмет і значення академічної дисципліни «Філософія науки».	Основна: 8, 18, 20. Додаткова: 22, 24, 25.
Усвідомити предмет і концептуальні засади	

<p>академічної дисципліни «Філософія науки», актуальність історичного підходу у її викладанні (В. Уевелл та ін.). Всебічно проаналізувати її значення як передумови ефективного розв'язання задач сучасним науковцем, зокрема у галузі права.</p>	
<p>Тема № 2. Філософсько-наукова думка Античності.</p>	<p>Основна: 1; 2; 5; 8.</p>
<p>Усвідомити принципову важливість розділення двох шляхів пізнання – чуттєвого і раціонального, а також роль раціонального пізнання у формуванні античного атомізму.</p> <p>Розглянути утвердження істини як базової цінності пізнання, різні шляхи до неї за Аристотелем. З'ясувати в такому зв'язку особливості наукового пізнання Давнього світу, його предмет і методи. Зрозуміти підстави і зміст класифікації наук, місце у ній філософії. Проаналізувати вчення Стагірита про чотири причини сущого (матеріальну, формальну, діючу і цільову). Сформувати уявлення про витоки і зміст античного скептицизму.</p>	<p>Додаткова: 23; 24; 26; 27.</p>
<p>Тема № 3. Середньовіччя: філософсько-наукова думка на службі у богослов'я.</p>	<p>Основна: 8; 19.</p>
<p>З огляду на загально-соціально-культурний контекст, зокрема на падіння Римської імперії і експансію християнства, розглянути метаморфози філософсько-наукової думки, процес і деякі наслідки перетворення її на служницю богослов'я.</p> <p>Проаналізувати ключовий конфлікт віри і розуму та спроби його розв'язання через концепцію двоїстої істини. Осмислити значення для розвитку (наукового) пізнання розділення понять первинної і вторинних причин за Фомаю Аквінським. Провести порівняльний аналіз християнської філософсько-наукової думки у межах католицизму і православ'я.</p>	<p>Додаткова: 26; 27.</p>
<p>Тема № 4. Доба Відродження: оригінальна «реінкарнація» філософсько-наукової думки.</p>	<p>Основна: 4; 8.</p>
<p>З огляду на загальний соціально-культурний контекст доби Відродження розглянути особливості її філософсько-наукової думки.</p> <p>Проаналізувати спосіб створення і вміст твору Макіавеллі «Государ».</p> <p>Розглянути конкретно-наукове, методологічне і світоглядне значення геліоцентричної моделі світу Миколая Коперніка, а також природничих досліджень Галілео Галілея.</p> <p>Проаналізувати чинники розквіту ренесансного скептицизму за Мішелем Монтенем.</p>	<p>Додаткова: 23; 26; 27.</p>
<p>Тема № 5. XVII століття: «Велике відновлення наук».</p>	<p>Основна: 3; 9.</p>
<p>Спираючись на твір Ф. Бекона «Новий Органон», слід послідовно з'ясувати чинники запиту на «відновлення наук», критику недостатності схоластичних студій («ідоли розуму» та ін.), а також сутність пропозицій Бекона з якісного переображення емпіричного і теоретичного рівнів наукового пізнання (експеримент, «істинна індукція»). Далі потрібно розглянути альтернативний підхід Рене Декарта, а</p>	<p>Додаткова: 23; 26; 27.</p>

<p>також синтез наробок Бекона і Декарта у гіпотетико-дедуктивному методі (І. Ньютон). Звернути увагу на математизацію науки.</p> <p>Окремого розгляду вимагає розробка нетеологічної моделі походження держави і права у працях Т. Гоббса і Дж. Локка. При цьому слід звернути увагу на ідеї Локка щодо поділу гілок державної влади, природних прав людини та ін.</p>	
<p>Тема № 6. XVIII століття: кінець натурфілософії і становлення модерної науки.</p>	<p>Основна: 6; 9. Додаткова: 22; 23;</p>
<p>Розглядаючи експансію ньютонівської науки, доцільно розглянути космогонічну гіпотезу «докритичного» Канта, висунування ним ідеї системності й еволюції Всесвіту. З огляду на спадщину «критичного періоду» творчості Канта слід проаналізувати гносеологічну сутність вчиненого ним «Коперніканської революції в філософії».</p> <p>На особливу увагу заслуговує праця Чезаре Беккарія «Про злочини і покарання», в якій сформульовані засади приведення права у відповідність з потребами Нового часу. Слід звернути увагу не тільки на потенціал, а й певні обмеження підходу Беккарія, зокрема на абсолютизацію розуму, що було типовим для доби Просвітництва.</p> <p>Насамкінець потрібно проаналізувати панлогістичну концепцію Г.В.Ф. Гегеля, яка розглядала людське (наукове) пізнання як прояв самопізнання Абсолютного Духу, звертаючи особливу увагу на її нездатність відповісти на виклики розвитку індустріального суспільства.</p>	<p>26; 27.</p>
<p>Тема № 7. XIX століття: філософію перетворюють на служницю науки?</p>	<p>Основна: 9; 15; 20. Додаткова: 24; 26;</p>
<p>З огляду на кризу класичної філософської думки, уособленням якої була, зокрема, концепція Гегеля, слід проаналізувати витoki і зміст нової – позитивістської думки (Огюст Конт), а також філософії (індуктивної) науки Вільяма Уевелла.</p> <p>Далі потрібно критично дослідити виникнення і сутність «другої хвилі» позитивізму, стимульованої розвитком теорії електромагнетизму, а з часом – революцією в науці кінця XIX століття (Ернст Мах). В такому зв'язку слід проаналізувати конвенціоналізм Анрі Пуанкаре, зокрема його погляди на природу наукових законів.</p> <p>Доцільно проаналізувати виникнення правового реалізму (О. Ерліх та ін.) – як реакції на панування правової догматики.</p>	<p>27.</p>
<p>Тема № 8. Розвиток філософії науки у XX – XXI столітті. Тема</p>	<p>Основна: 7; 10; 16;</p>
<p>Потрібно розглянути вплив нових наукових відкриттів, перш за все – створення спеціальної теорії відносності та квантової теорії, а пізніше – синергетики на розвиток світогляду та методологічних підвалин сучасного наукового пізнання.</p> <p>Розглянути сутність «третьої хвилі позитивізму» (Людвіг Вітгенштейн та ін.), її досягнення та обмеження. В</p>	<p>21. Додаткова : 22; 24; 26; 27.</p>

<p>цьому плані проаналізувати критику позитивізму, розвинену Карлом Поппером, а також запропоновану їм альтернативу в розвитку філософії науки, зокрема акцент на необхідності дослідження не сталого наукового знання, а його розвитку (модель розвитку науки «через припущення і спростування»).</p> <p>В розвиток наміченого Поппером підходу розглянути модель зростання науки за Томасом Куном, а також найновішу модель «нового виробництва знань» Майкла Гіббонса та ін.</p>	
<p>№ 9. Зліт і падіння науки марксизму.</p>	<p>Основна: 11; 12; 17.</p>
<p>Мета цієї теми – критично дослідити джерела і складові марксизму, який претендував на безсумнівну науковість й істинність. Слід з'ясувати як досягнення марксизму, зокрема в розвитку матеріалістичне розуміння історії, так і його вади, що, зрештою призвело до його фальсифікації та краху побудованого на його ідеях «соціалістичного табору». Для сутнісного розуміння вад марксизму і, відповідно, марксизму-ленінізму, слід розглянути його критику Миколою Бердяєвим і Карлом Поппером. Не тільки економічна, а й глибока гносеологічна критика марксизму розвинута Ф. А. Хайєком, її слід уважно проаналізувати з огляду на реалії кінця XX – початку XXI століття.</p>	<p>Додаткова: 22; 23; 26; 27.</p>

5. Індивідуальні навчально-дослідні завдання

5.1.1. Теми рефератів

Виконання рефератів має подвійне мету. По-перше, аспірант має навчитися виконувати письмове чи усне реферування. По-друге, відреферувати літературу зі світоглядних чи методологічних питань своєї власної дисертаційної роботи: це дозволить йому краще зрозуміти вже виконувану або задуману роботу та артикулювати її принципові пункти. Тож тема реферату або визначається світоглядними чи методологічними питаннями конкретного дисертаційного дослідження, над якими працює аспірант, або вибирається з наведеного нижче переліку.

Обсяг реферату – приблизно 0,5 др. арк. (20 тис. друкованих знаків). Реферат включає титульну сторінку, план, власне текст за планом, список використаної літератури, оформлений за стандартними вимогами (наприклад, шрифт Times New Roman, кегль 14, через 1,5 інтервали, береги 15 мм з усіх боків).

1. Що таке четверта промислова революція?
2. Порівняльний аналіз вчень Платона і Аристотеля про державу.
3. Витоки правової науки: Дигести Юстиніана.
4. Наукові прозріння Роджера Бекона.
5. Історико-лінгвістичний метод Лоренцо Валли.
6. Розробка теорії держави і права Гуго Гроцієм.

7. Вчення Френсіса Бекона про «ідоли розуму», його сучасне значення.
8. Порівняльний аналіз поглядів Томаса Гоббса і Джона Локка на природні права людини.
9. Значення для розвитку правової науки праці Чезаре Беккарія «Про злочини і покарання».
10. Інтелектуальна спадщина Григорія Сковороди.
11. «Енциклопедія філософських наук» Г.В. Ф. Гегеля, її сучасна оцінка.
12. Концепція «живого права» Ойгена Ерліха, її сучасна оцінка.
13. Сутність «першого позитивізму», його критичний аналіз.
14. Порівняльний аналіз сутності другого і третього позитивізму.
15. В. І. Вернадський про особливості наукового пізнання XX століття. Концепція ноосфери, її сучасна оцінка.
16. Наукове життя і здобутки П. Л. Капиці.
17. Праця Карла Поппера «Факти, норми й істина: подальша критика релятивізму».
18. Суперечливість розвитку науки в СРСР: нищення генетики.
19. Чи існує особлива юридична логіка?
20. «Наука Моді 2»: модель «нового виробництва знань» (Nowotny H., Scott P., Gibbons M. «Mode 2» Revisited: The New Production of Knowledge // Minerva. 2003. Vol. 41. P. 179-194).

6. Методи навчання

Для кращого засвоєння навчальної дисципліни використовується система методів, яка передбачають узгоджену роботу на лекціях, семінарських заняттях та під час самостійної підготовки. При читанні лекцій використовуються історичний метод і проблемний метод, що має мобілізувати увагу і підвищити зацікавленість аспірантів. Передбачається *конспектування лекційного матеріалу* аспірантами та його *опрацювання під час підготовки до семінарських заняттях, виконання рефератів*.

Семінарські заняття мають на меті закріпити одержані на лекціях та під час самостійної підготовки знання чи вміння. Це досягається через *опитування з планових питань з наголосом на першоджерелах* (за переліком основної літератури) й *групове обговорення відповідей*, а також *заслуховування й обговорення рефератів*. Робота на семінарських заняттях передбачає виконання системи *поточних тестів з аналізом результатів* на наступних заняттях.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на поточний і підсумковий контроль

Одним з поширених методів контролю і оцінювання, який поєднує об'єктивність з можливістю одночасного контролю підготовки усієї академічної групи, визнається тестування.

Стандартний тест поточного контролю складається з 20 питань, вони охоплюють ту частину матеріалу дисципліни, засвоєння якої має бути проконтрольоване (у наведеному нижче прикладі тест підсумковий, він охоплює увесь матеріал). На кожне з питань тесту пропонується 5 відповідей, серед них слід обрати одну правильну. Коли перші чотири відповіді не є правильними, слід обирати п'яту – «жодна з попередніх відповідей не є правильна».

Стандартний тест підсумкового контролю включатиме 30 питань з усього курсу.

Тест подається на слух два рази. Якщо під час другого читання аспірант змінює свою точку зору, то попередній номер відповіді слід акуратно закреслити і написати новий. Інші виправлення не припускаються. Кількість закреслених відповідей не має значення. Враховується лише останній не закреслений номер. Тест вважається виконаним успішно, якщо правильні відповіді дані не менше, ніж на 60% запитань. Оцінка за тест визначається наступною таблицею.

Під час карантину може використовуватися дистанційні форми контролю – поточне й підсумкове тестування. Принцип побудови тестів при цьому залишається незмінний.

Кількість правильних відповідей	Оцінка
до 60%	0
від 60 до 70%	3
від 70 до 80%	4
від 80 до 100%	5

Зразки тестових питань

1) «Філософії науки... означає щонайменше повне проникнення у сутність та стан усіх реальних знань, а також виявлення найкращих методів відкриття нових істин», – це роз'яснення належить:

1. Демокриту;
2. Чезаре Беккарія;
3. Рене Декарту;
4. Людвігу Вітгенштейну
5. жодна з відповідей не є правильна.

2) Нікколо Макіавеллі був сучасником:

1. Володимира Вернадського;
2. Огюста Конта;
3. Парменіда;
4. Рене Декарта;
5. жодна з відповідей не є правильна.

3) Система – це:

1. впорядкована у той чи інший спосіб множина елементів;

2. не впорядкована жодним чином множина елементів;
  3. неосяжна множина елементів;
  4. множина;
  5. жодна з відповідей не є правильна.
- 4) *Дослідження виникнення, становлення чи розвитку об'єкта в часі з метою виявлення його можливих особливих станів, закономірностей їх зв'язку тощо становить сутність:*
1. історичного методу;
  2. методу популярної індукції;
  3. аксіоматико-дедуктивного методу;
  4. гіпотетико-дедуктивного методу;
  5. жодна з відповідей не є правильна.
- 5) *«Далі, вважається, що будь-якій науці нас навчають, а предмет науки – це предмет засвоєння», – це твердження належить:*
1. Платону;
  2. Аристотелю;
  3. Аврелію Августину;
  4. П'єру Абеляру;
  5. жодна з відповідей не є правильна.
- 6) *Активний, цілеспрямований і точно контрольований вплив дослідника на об'єкт, який може переміщуватися у штучні умови і для дослідження якого зазвичай використовуються відповідні прилади та пристрої, називається:*
1. спостереження;
  2. експеримент;
  3. порівняння,
  4. опитування,
  5. жодна з відповідей не є правильна.
- 7) *Сутнісну критику марксизму розвинув:*
1. Карл Поппер;
  2. Карл Маркс;
  3. Платон,
  4. Григорій Сковорода,
  5. жодна з відповідей не є правильна.
- 8) *До універсальних методів пізнання відносять:*
1. спостереження;
  2. аналіз;
  3. експеримент;
  4. емпатію;
  5. жодна з відповідей не є правильна.
- 9) *Модель суспільного договору для пояснення виникнення держави розвинув:*
1. Аристотель;
  2. Майкл Гіббонс;
  3. Томас Гоббс;

4. Карл Поппер;
5. жодна з відповідей не є правильна.

10) *«Під методом я розумію точні й прості правила, неухильне дотримання яких завжди унеможлиблює прийняття хибного за істинне і, без зайвої витрати розумових сил, але поступово і безперервно збільшує знання, сприяє тому, що розум досягає істинного пізнання»*, – ця сентенція належить:

1. Жан-Жаку Руссо;
2. Парменіду;
3. Рене Декарту;
4. Володимиру Вернадському;
5. жодна з відповідей не є правильна.

11) *Філософські школи є типовою формою організації наукових пошуків істини і навчання часів:*

1. Середньовіччя;
2. Ренесансу;
3. Модерну;
4. Античності;
5. жодна з відповідей не є правильною.

12) *«Щільний зв'язок філософії й науки в обговоренні загальних питань природознавства («філософія науки») є фактом, з яким як таким доводиться рахуватися і який пов'язаний з тим, що і натураліст у своїй роботі часто виходить, не оговорюючи або навіть не усвідомлюючи цього, за межі точних, науково встановлених фактів та емпіричних узагальнень»*, – такого погляду на філософію науки тримався:

1. Демокрит;
2. Володимир Вернадський;
3. Ісаак Ньютон;
4. Гуго Гроцій;
5. жодна з відповідей не є правильна.

13) *Томас Кун є представником:*

1. першої хвилі позитивізму;
2. неопозитивізму;
3. постпозитивізму;
4. конвенціоналізму;
5. жодна з відповідей не є правильна.

14) *Теологія «може приймати деякі положення від філософських наук: не тому що вона залежить від них, а лише для того, щоб зробити вчення більш доступним для розуміння. Бо свої начала вона одержує не від інших наук, а безпосередньо од Бога через одкровення»*. Ця сентенція є характерною для:

1. томізму;
2. позитивізму;
3. марксизму;
4. постпозитивізму;
5. жодна з відповідей не є правильною.

15) *Гіпотетико-дедуктивний метод пізнання був розвинутий і успішно*

застосований:

1. Аристотелем;
2. Роджером Беконом;
3. Френсісом Беконом;
4. Володимиром Леніним;
5. жодна з відповідей не є правильною.

16) *Одним з перших, хто досягнув суттєву відмінність уможливленого пізнання від чуттєвого, був:*

1. Імануїл Кант;
2. Петро Капиця;
3. Огюст Конт;
4. Миколай Коперник;
5. жодна з інших відповідей не є правильною.

17) *Науково-філософський скептицизм стверджує:*

1. сумнів у пізнаванності істини;
2. категоричне заперечення пізнаванності істини;
3. первинність матеріального начала світу, вторинність ідеального;
4. існування двох одвічних начал світу - матеріального й ідеального;
5. жодна з інших відповідей не є правильною.

18) *На запитання «Коли жив Чезаре Беккарія?» запропонована відповідь «Чезаре Беккарія жив в Італії». Чи є така відповідь цілком задовільною?*

1. ні, вона неточна;
2. ні, вона хибна;
3. так;
4. ні, вона не по суті запитання;
5. жодна з інших відповідей не є правильною;

19) *«... висловлювання істинне, якщо воно відповідає фактам», – це твердження є базовим для:*

1. кореспондентської теорії істини;
2. теорії когеренції, котра приймає несуперечливість за істинність;
3. теорії очевидності, яка приймає за істину те, що за істинне приймає

загал;

4. інструменталістської теорії істини;
5. жодна з інших відповідей не є правильною.

20) *Григорій Сковорода був сучасником:*

1. Іларіона Київського;
2. Карла Поппера;
3. Володимира Леніна;
4. Володимира Вернадського;
5. жодна з інших відповідей не є правильною.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль.

Засобами оцінювання результатів навчання можуть бути: екзамени (комплексні екзамени); тести; наскрізні проекти; командні проекти; аналітичні звіти, реферати, есе; розрахункові та розрахунково-графічні роботи; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; завдання на лабораторному обладнанні, тренажерах, реальних об'єктах тощо; інші види індивідуальних та групових завдань.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських, практичних, лабораторних занять;
- якості виконання самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських, практичних та лабораторних занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів в університеті враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна робота (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у формі, передбаченій в робочою програмою навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\begin{array}{l}
 \text{Загальна} \\
 \text{кількість балів} \\
 \text{(перед} \\
 \text{підсумковим} \\
 \text{контролем)}
 \end{array}
 = \left(\begin{array}{l} \text{Результат} \\ \text{навчальних} \\ \text{занять} \\ \text{за семестр} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Результат} \\ \text{самостійної} \\ \text{роботи за} \\ \text{семестр} \end{array} \right) / 2 * 10$$

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. **Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова.** Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

$$\begin{array}{l} \text{Підсумкові бали} \\ \text{навчальної} \\ \text{дисципліни} \end{array} = \begin{array}{l} \text{Загальна кількість} \\ \text{балів (перед} \\ \text{підсумковим} \\ \text{контролем)} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Кількість балів за} \\ \text{підсумковим} \\ \text{контролем} \end{array}$$

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (екзамен, залік) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового екзамену чи заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівника.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі екзамену чи заліку, то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

$$\begin{array}{l} \text{Підсумкові бали} \\ \text{навчальної} \\ \text{дисципліни} \end{array} = \begin{array}{l} \text{Підсумкові} \\ \text{бали за} \\ \text{поточний} \\ \text{семестр} \end{array} + \begin{array}{l} \text{Підсумкові} \\ \text{бали за} \\ \text{попередній} \\ \text{семестр} \end{array} : 2$$

У цьому розділі також повинні бути розроблені чіткі критерії оцінювання здобувачів вищої освіти під час поточного контролю (*робота на семінарських, практичних, лабораторних та інших аудиторних заняттях, самостійна робота, виконання індивідуальних творчих завдань*) та підсумкового контролю. Кафедра визначила вимоги до здобувачів стосовно засвоєння змісту навчальної дисципліни, в тому числі кількість оцінок, яку він повинен отримати під час аудиторної роботи, самостійної роботи.

Робота під час навчальних занять	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 7 позитивних оцінок. Пропуски занять повинні бути обов'язково відпрацьовані до іспиту.	Підготувати реферат на тему, визначену викладачем, обсягом 12-14 сторінок формату А4	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
97-100	Відмінно ("зараховано")	А	« Відмінно » – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою).
94-96			
90-93			
85-89	Добре ("зараховано")	В	« Дуже добре » – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома-трьома незначними помилками).
80-84			
75 –79		С	« Добре » – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією-двома значними помилками

70-74	Задовільно ("зараховано")	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний не повністю , але прогалини не несуть істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань, містять помилки , робота з трьома значними помилками.	
65-69				
60 – 64		E	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконані , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.	
40-59	Незадовільно („не зараховано”)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки.	
21-39				
1–20		F	«Безумовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки.	

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна

1. Арістотель. Нікомахова етика. Пер. В. Ставнюка. К.: Аквілон-Плюс, 2002. 480 с.
2. Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. К.: Основи, 2000. 239 с.
3. Гоббс Т. Левіафан. К.: Дух і Літера, 2000. 600 с.
4. Мак'явеллі Н. Державець. / Мак'явеллі, Н. Флорентійські хроніки. Державець. К. : Основи, 2001. С. 393-463.
5. Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. К.: Основи, 2000. 355 с. URL: <http://izbornyk.org.ua/plato/plat.htm>
6. Сковорода Г. Симфонія, наречення книга Асхань, о познанні самого себя / Григорій Сковорода. Повна академічна збірка творів. / За редакцією проф. Леоніда Ушкалова. Харків–Едмонтон–Торонто: Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій, 2011. С.292-387
7. Тягло О. Досвід засвоєння критичного мислення в українській вищій школі // Філософія освіти. Philosophy of Education. 2017. № 2(21). С. 240-257. URL: https://www.researchgate.net/publication/324840890_Dosvid_zasvoenna_kritichnogo_mislenna_v_ukrainskij_visij_skoli
8. Bernal J.D. Science in History. Vol. 1. The Emergence of Science. London: Faber & Faber, 2012. 389 p.
9. Bernal J.D. Science in History. Vol.2. The Scientific and Industrial Revolution. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1971. 717 p.
10. Bernal J.D. Science in History. Vol.3. The Natural Sciences in Our Time. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1971. 352 p.
11. Bernal J.D. Science in History. Vol.4. The Social Sciences: Conclusion. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1971. 356 p.
12. Hayek F. A. The Fatal Conceit: The Errors of Socialism. Chicago: University of Chicago Press. 194 p.
13. Kuhn T. The Structure of Scientific Revolution. 2-nd ed. Chicago : The University of Chicago Press, 1970. 210 p.
14. Nowotny H., Scott P., Gibbons M. «Mode 2» Revisited: The New Production of Knowledge // Minerva. 2003. Vol. 41. P. 179-194.
15. Poincare H. Science and Hypothesis. New York : Dover Publications, Inc., 1962. 244 p.
16. Popper K.R. The Logic of Scientific Discovery. London and New York : Routledge, 1995. 480 p.
17. Popper K.R. Open Society and its Enemies. Vol. 1. London and New York : Routledge, 1999. 361 p.
18. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. Geneva: World Economic Forum, 2016. 199 p.

19. Thomas Aquinas. The City of God / Translated with an Introduction by Marcus Dods. Overland Park, KS: Digireads.com Publishing, 2017. 718 p.
20. Whewell W. The Philosophy of the Inductive Sciences, Founded upon their History. In two volumes / William Whewell. London : John W. Parker. Cambridge: J. and J.J. Deighton, M.DCCC.XL. Vol. 1.
21. Wittgenstein L. Tractatus Logico-Philosophicus. London and New York : Routledge, 2001. 142 p.

Додаткова

22. Бандурка О.М., Бурдін М.Ю., Головка О.М. та ін. Історія держави та права України. Підручник. Харків: Майдан, 2018. 436 с.
23. Бандурка О.М., Головка О.М., Логвиненко І.А. та ін. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. Харків: ХНУВС, 2021. 596 с.
24. Ратніков В. С. Основи філософії науки і філософії техніки : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2012. 291 с.
25. Семенюк Е. Філософія сучасної науки і техніки. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 306 с.
26. Філософія : навч. посібник / за заг. ред. О. В. Тягла. Харків : ХНУВС, 2009. 384 с.
27. The Cambridge Dictionary of Philosophy / Robert Audi (gen. ed.). Cambridge : Cambridge University Press, 1995. 882 p.